

ПЕРЦЕПТИВНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Улунова Г. Є. Перцептивно-аналітичний аспект культури професійного спілкування державних службовців. Стаття присвячена висвітленню результатів емпіричного дослідження особливостей структурних компонентів перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців. На основі кількісного та якісного аналізу отриманих результатів автор доходить висновків, що психологічна готовність як структурний компонент перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців характеризується зниженням показників орієнтації державних службовців на адекватне сприймання і розуміння партнера; стабільністю показників середнього рівня орієнтації державних службовців на прийняття партнера впродовж усієї професійної діяльності. Психологічна підготовленість як структурний компонент перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців характеризується зниженням показників точності сприймання і розуміння емоційних та інтелектуально-вольових станів, а також стосунків співрозмовників на основі невербальних засобів спілкування; зростанням показників точності сприймання та розуміння міміки співрозмовника, а також встановлення зв'язку між вербальною та невербальною поведінкою (мімікою) людини; сталістю показників розуміння станів людини через встановлення зв'язків між психологічним змістом різних елементів її невербальної поведінки, регулювання стосунків між людьми в емоційно-негативну сторону та в емоційно-позитивну сторону через використання у спілкуванні форм невербальної поведінки. Акмеологічні інваріанти професіоналізму особистості у професійному спілкуванні як структурний компонент перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного

спілкування державних службовців характеризується зростанням показників ворожості та агресивності; зменшенням показників чуйності та доброзичливості; стабільністю показників цинізму впродовж усієї професійної діяльності державних службовців.

Ключові слова: культура спілкування, державні службовці, перцептивно-аналітичний аспект, психологічна готовність, психологічна підготовленість, акмеологічні інваріанти професіоналізму.

Улунова А. Е. Перцептивно-аналитический аспект культуры профессионального общения государственных служащих. Стаття посвящена результатам эмпирического исследования особенностей структурных компонентов перцептивно-аналитического аспекта культуры профессионального общения государственных служащих. На основе количественного и качественного анализа полученных результатов автор приходит к выводу, что психологическая готовность как структурный компонент перцептивно-аналитического аспекта культуры профессионального общения государственных служащих характеризуется снижением показателей ориентации государственных служащих на адекватное восприятие и понимание партнера; стабильностью показателей среднего уровня ориентации государственных служащих на принятие партнера на протяжении всей профессиональной деятельности. Психологическая подготовленность как структурный компонент перцептивно-аналитического аспекта культуры профессионального общения государственных служащих характеризуется снижением показателей точности восприятия и понимания эмоциональных и интеллектуально-волевых состояний, а также отношений собеседников на основе невербальных средств общения; ростом показателей точности восприятия и понимания мимики собеседника, а также установления связи между вербальным и невербальным поведением (мимикой) человека; стабильностью показателей понимания состояний человека путем

установления связей между психологическим содержанием различных элементов его невербального поведения, регулирования отношений между людьми в эмоционально-отрицательную сторону и в эмоционально-положительную сторону через использование в общении форм невербального поведения. Акмеологические инварианты профессионализма личности в профессиональном общении как структурный компонент перцептивно-аналитического аспекта культуры профессионального общения государственных служащих характеризуется ростом показателей враждебности и агрессивности; уменьшением показателей отзывчивости и доброжелательности; стабильностью показателей цинизма в течение всей профессиональной деятельности государственных служащих.

Ключевые слова: культура общения, государственные служащие, перцептивно-аналитический аспект, психологическая готовность, психологическая подготовленность, акмеологические инварианты профессионализма.

Ulunova A. Perceptual-analytical aspect of civil servant`s professional communicative culture. The article highlights the empirical research results of the perceptual characteristics of structural components and analytical aspects of civil servant`s professional communicative culture. Based on quantitative and qualitative analysis of the results the author concludes that psychological readiness as a structural component of the perceptual-analytical aspect of civil servant`s professional communicative culture is characterized by decreased index of civil servant`s adequate perception and understanding partner; stable index of civil servant`s orientation to accept partner throughout their professional activity. Psychological preparedness as a structural component of the perceptual-analytical aspect of civil servant`s professional communicative culture is characterized by decreased index of exactness of the perception and understanding of the emotional and intellectual and volitional states as well as relationships between interlocutors based on nonverbal communication means; the increased index of exactness of

perception and understanding of interlocutor's facial expressions and understanding of the connections between verbal and nonverbal behavior (facial expressions); stable index of understanding of states of a person by establishing links between psychological content of various elements of nonverbal behavior, regulation of relations between people in negative or positive emotional direction through the use of nonverbal behavior means. Acmeological invariants of the personal professionalism in professional communication as a structural component of perceptual-analytical aspect of civil servant's professional communicative culture is characterized by growing index of hostility and aggression; decrease of sensitivity and goodwill; stable index of cynicism throughout the civil servant's professional activity.

Key words: civil servant's communicative culture, perceptual-analytical aspect, psychological readiness, psychological preparedness, acmeological invariants of the professionalism.

Постановка проблеми. Державна служба України стала на шлях реформування та докорінних змін, основна мета яких полягає у вдосконаленні системи державного управління і відповідно підвищенні рівня конкурентоспроможності країни. Реалізація зазначеної глобальної мети не можлива без повернення довіри громадян до органів публічної влади, що потребує налагодження діалогу (і в прямому, і в переносному сенсі) між державою, представниками якої є державні службовці, та громадянами. Природно, що діалог передбачає комунікативну активність двох суб'єктів спілкування, проте саме державному службовцю як людині, що несе відповідальність за результати своєї професійної діяльності, відводиться провідна роль у його якісній реалізації. Саме тому особливої значущості набуває теоретична та практична розробка проблеми культури професійного спілкування державних службовців.

Аналіз наукових досліджень. Усі роботи, присвячені даній проблематиці, можна умовно поділити на дві групи. Перша група

представлена дослідженнями культури спілкування, здійсненими І.Л. Береговою, О.М. Корніякою, Л.М. Мітіною, Н.О. Мітровою, А.В. Мудриком, М.М. Обозовим, Т.В. Самоходкіною, Ю.В. Суховершиною, Т.К. Чмут, Є.В. Шевцовою, Є.О. Шишовою та ін. На основі аналізу робіт означених дослідників ми виокремлюємо культуру спілкування як інваріант базової психологічної культури особистості та культуру професійного спілкування як інваріант професійної психологічної культури. Культуру професійного спілкування як інваріант професійної психологічної культури у широкому розумінні поняття ми визначаємо наступним чином – це якісні характеристики комунікативної діяльності певної професійної групи, що формуються в процесі професіогенезу і відповідають визначеним компетенціям у спілкуванні та взаємодії. А культуру професійного спілкування як інваріант професійної психологічної культури у вузькому розумінні поняття ми визначаємо наступними чином – це сутнісна інтегральна характеристика фахівця, що являє собою комплекс психологічних характеристик особистості, які забезпечують ефективність його самореалізації у професійному спілкуванні при збереженні внутрішнього психологічного комфорту.

До другої групи відносяться роботи Л.П. Абрамової, О.Ю. Акимової, Г.М. Бірюкової, О.А. Давидової, О.А. Запорожець, М.М. Калашникова, Л.В. Комарової, І.П. Лотової, Л.М. Михайлець, Є.В. Охотського, М.М. Панової, О.Л. Приходько та ін., якими досліджено певні сутнісні характеристики культури професійного спілкування державних службовців. У роботах вищезазначених авторів за різними підставами визначено певні функціональні та структурні аспекти культури спілкування взагалі та культури професійного спілкування державних службовців зокрема. На основі аналізу та узагальнення функцій культури професійного спілкування державних службовців ми виділили наступні функціональні аспекти культури професійного спілкування державних службовців: 1) перцептивно-

аналітичний; 2) трансляційно-публічний; 3) управлінсько-координаційний; 4) особистісно-професійного саморозвитку.

На основі аналізу та узагальнення структурних компонентів культури професійного спілкування державних службовців нами виділено наступні структурні компоненти культури професійного спілкування державних службовців: 1) психологічну готовність державних службовців до професійного спілкування (як сукупність мотивів, установок, цінностей державних службовців щодо професійного спілкування, інтегрованих у їх професійній самосвідомості); 2) психологічну підготовленість державних службовців до професійного спілкування, що утворюється психологічною грамотністю («ази» культури професійного спілкування, оволодіння психологічними знаннями, вміннями, навичками тощо) та компетентністю (ефективне застосування знань, умінь, навичок у практичній діяльності); 3) акмеологічні інваріанти професіоналізму особистості державного службовця у професійному спілкуванні (як комунікативні здібності, що стали особистісно-професійними якостями).

Виділені функціонально-структурні аспекти культури професійного спілкування державних службовців повинні бути покладені в основу емпіричного вивчення даного утворення. Розв'язанню означеної наукової проблеми присвячена дана стаття, **метою** якої є визначення особливостей структурних компонентів перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. Перцептивно-аналітичний аспект культури професійного спілкування державних службовців детермінований сприйняттям іншої людини та себе як суб'єктів професійного спілкування та регулюванням на цій основі вибору комунікативних стратегій і дій в процесі професійної взаємодії. Зміст перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців конкретизується у змісті його структурних

компонентів. Так, психологічна готовність виявляється в орієнтації на прийняття партнера та орієнтації на адекватне сприймання і розуміння партнера. Психологічна підготовленість представлена наступними знаннями та вміннями: соціально-перцептивними (збору та аналізу інформації щодо особливостей ситуації професійного спілкування та психологічних характеристик співрозмовників; адекватного сприймання та розуміння засобів вербальної і невербальної комунікації; встановлення адекватного зв'язку між вербальною та невербальною поведінкою людини тощо); рефлексивно-емпатичними (розуміння та поділяння емоційних станів співрозмовників; усвідомлення та корекції власного образу як суб'єкта спілкування тощо). Акмеологічні інваріанти професіоналізму особистості у професійному спілкуванні представлені гуманністю (людяністю); доброзичливістю; аналітичністю в комунікації; відкритістю новому досвіду; комунікативною спостережливістю; емпатійністю (чуйністю) тощо.

З метою діагностики особливостей перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців нами було використано комплекс методик, представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Методики з вивчення структурних компонентів перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців

Структурні компоненти перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців		
психологічна готовність	психологічна підготовленість	акмеологічні інваріанти професіоналізм у особистості у професійному спілкуванні

Методика «Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях» (І.Д. Ладанов, В.О. Уразаєва) – шкали «орієнтація на прийняття партнера» та «орієнтація на адекватне сприйняття і розуміння партнера» [4].	Методика «Діагностика рівня розвитку здібностей до адекватного розуміння невербальної поведінки» (В.О. Лабунська) [2]. Опитувальник «Соціально-психологічні характеристики суб'єкта спілкування» (В.О. Лабунська) – шкала «соціально-перцептивні характеристики суб'єкта спілкування» [3].	«Методика визначення організаторських та комунікативних якостей» (Л.П. Калінінський) – шкала «чуйність» [1]. Методика «Діагностика доброзичливості» (за шкалою Кемпбелла) [3]. Методика «Діагностика ворожості» (за шкалою Кука-Медлей) [3].
--	---	--

Означені методики проводилися з державними службовцями, які були розподілені на 3 групи залежно від їх професійного досвіду: вперше прийняті на державну службу (1 група), з досвідом професійної діяльності до 10 років (2 група), з досвідом професійної діяльності понад 10 років (3 група).

У таблиці 2 представлено результати діагностики психологічної готовності як структурного компонента перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців.

Таблиця 2

Особливості психологічної готовності як структурного компонента перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців з різним досвідом професійної діяльності

Респонденти	Орієнтація на прийняття партнера	Орієнтація на адекватне сприймання і розуміння
-------------	----------------------------------	--

							партнера					
	високий рівень		середній рівень		низький рівень		високий рівень		середній рівень		низький рівень	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
1 група	95	33,1	166	57,8	26	9,1	135	47,0	115	40,1	37	12,9
2 група	87	27,2	188	58,8	45	14,0	75	23,4	126	39,4	119	37,2
3 група	17	5,4	215	69,4	78	25,2	33	10,6	123	39,7	154	49,7

Аналіз результатів, представлених у таблиці 2, засвідчує наступне. І у державних службовців, які щойно заступили на державну службу, і у державних службовців з досвідом державної служби до 10 років та понад 10 років домінує середній рівень орієнтації на прийняття партнера (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). Водночас, не може не насторожувати стійка тенденція до зменшення впродовж професійної діяльності кількості державних службовців з високим рівнем орієнтації на прийняття партнера та зростання кількості державних службовців з низьким рівнем орієнтації на прийняття партнера. Це означає, що на зміну переважно позитивній налаштованості державних службовців на безоцінне ставлення до інших людей, без поділу на «чорне» і «біле», з досвідом професійної діяльності поступово з'являються негативні очікування щодо інших людей, небажання рахуватися з їх внутрішнім світом та особливостями.

Тенденція, зафіксована нами про діагностиці орієнтації на прийняття партнера, підтвердилася результатами діагностики орієнтації на адекватне сприймання та розуміння партнера. Так, вперше прийняті на державну службу чиновники мають переважно високий рівень орієнтації на адекватне сприймання та розуміння партнера (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). Державні службовці з досвідом державної служби до 10 років демонструють переважно середній рівень

орієнтації на адекватне сприймання та розуміння партнера (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). А у державних службовців з досвідом професійної діяльності понад 10 років переважає низький рівень орієнтації на адекватне сприймання та розуміння партнера (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). Таким чином, високий рівень орієнтації на адекватне сприймання та розуміння партнера має негативну кореляцію з досвідом професійної діяльності державних службовців та виявляється у тому, що державні службовці відрізняються більш песимістичними очікуваннями та прогнозами щодо співрозмовників на більш віддалених етапах кар'єри, ніж на її початку.

У таблиці 3 представлено результати діагностики психологічної підготовленості як структурного компоненту перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців.

Таблиця 3

Особливості психологічної підготовленості як структурного компоненту перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців з різним досвідом професійної діяльності

Знання та вміння	Рівні	Респонденти					
		1 група		2 група		3 група	
		к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
розуміння стану та стосунків людини на основі її пози	високий	128	44,6	134	41,9	89	28,7
	середній	97	33,8	112	35,0	156	50,3
	низький	62	21,6	74	23,1	65	21,0
розуміння інтелектуально-вольових станів на основі невербальної поведінки	високий	91	31,7	87	30,3	91	29,3
	середній	143	49,8	166	51,9	105	33,9
	низький	53	18,5	67	17,8	114	36,8
розуміння станів людини на основі її міміки	високий	74	25,8	136	42,5	143	46,1
	середній	118	41,1	109	34,1	113	36,5
	низький	95	33,1	75	23,4	54	17,4
розуміння станів людини через встановлення зв'язків між	високий	101	35,2	109	34,1	103	33,2
	середній	132	46,0	129	40,3	134	43,2

психологічним змістом різних елементів її невербальної поведінки	низький	54	18,8	82	25,6	73	23,6
регулювання стосунків між людьми в емоційно-негативну сторону через використання у спілкуванні форм невербальної поведінки	високий	33	11,5	123	38,4	72	23,2
	середній	165	57,5	132	41,3	154	49,7
	низький	89	31,0	65	20,3	84	27,1
регулювання стосунків між людьми в емоційно-позитивну сторону через використання у спілкуванні форм невербальної поведінки	високий	41	14,3	89	27,8	51	16,4
	середній	155	54,0	122	38,1	141	45,5
	низький	91	31,7	109	34,1	118	38,1
інтерпретації соціальних статусів та типу взаємостосунків співрозмовників за їх невербалістикою	високий	44	15,3	78	24,3	59	19,0
	середній	156	54,4	133	41,6	117	37,8
	низький	87	30,3	109	34,1	134	43,2
можливості до встановлення адекватного зв'язку між вербальною та невербальною поведінкою людини	високий	80	27,9	75	23,4	79	25,5
	середній	99	34,5	137	42,8	128	41,3
	низький	108	37,6	108	33,8	103	33,2
соціально-перцептивні	високий	87	30,3	98	30,6	50	16,1
	середній	126	43,9	104	32,5	101	32,6
	низький	74	25,8	118	36,9	159	51,3

Аналіз результатів, представлених у таблиці 3, засвідчує наступне. У переважної більшості впершеприйнятих на державну службу чиновників та державних службовців, які мають досвід державної служби до 10 років, розуміння стану та стосунків людини на основі її пози знаходиться на високому рівні розвитку (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). У державних службовців з досвідом професійної діяльності понад 10 років показники даної компетенції знаходяться переважно на середньому рівні розвитку (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). Показово, що неточність інтерпретації стану та стосунків людини на основі її пози виявляється, насамперед, у приписуванні державними службовцями співрозмовникам переважно негативних характеристик.

Динаміка розуміння інтелектуально-вольових станів на основі невербальної поведінки у державних службовців має ідентичні особливості: у державних службовців без досвіду державної служби та з досвідом до 10 років домінує середній рівень розвитку даної компетенції (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості), а у державних службовців з досвідом професійної діяльності понад 10 років переважає низький рівень розуміння інтелектуально-вольових станів на основі невербальної поведінки (хоча дані відмінності не є статистично значущими за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості).

Точність інтерпретації соціальних статусів та типу взаємостосунків співрозмовників за їх невербалістикою (позами та жестами) знижується з середнього рівня у державних службовців впершеприйнятих на державну службу та державних службовців з досвідом професійної діяльності до 10 років до низького рівня у державних службовців з досвідом професійної діяльності понад 10 років (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості).

Щодо розуміння станів людини на основі її міміки, то з досвідом професійної комунікації зростають і показники даної компетентності від середнього рівня у впершеприйнятих на державну службу до високого рівня у державних службовців з досвідом професійної діяльності до 10 років та понад 10 років (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості).

Можливості до встановлення адекватного зв'язку між вербальною та невербальною поведінкою людини (мімікою) також зростають з досвідом професійної діяльності від домінуючого низького рівня у державних службовців впершеприйнятих на державну службу (дані відмінності не є статистично значущими за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості) до переважаючого середнього рівня у державних службовців з досвідом

професійної діяльності до 10 років та понад 10 років (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості).

Отже, сприймання та розуміння державними службовцями невербальної комунікації співрозмовника характеризується прямопротилежною динамікою показників точності інтерпретації поз і жестів та інтерпретації міміки: точність інтерпретації міміки зростає, а точність інтерпретації поз та жестів знижується. Можливо, цим пояснюються результати виконання державними службовцями завдань, пов'язаних з інтегрованою інтерпретацією поз, жестів та міміки співрозмовника.

Так, розуміння станів людини через встановлення зв'язків між психологічним змістом різних елементів її невербальної поведінки (позами та мімікою) характеризується домінуванням середнього рівня у державних службовців як без досвіду професійної діяльності, так і з досвідом професійної діяльності до 10 років і понад 10 років (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості).

Регулювання стосунків між людьми в емоційно-негативну та емоційно-позитивну сторону через використання у спілкуванні форм невербальної поведінки також характеризується перевагою середнього рівня у державних службовців з різним професійним досвідом (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості).

Соціально-перцептивні компетенції державних службовців як суб'єктів спілкування мають наступну динаміку змін: у державних службовців без досвіду державної служби домінує середній рівень розвитку даної компетенції (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості), а у державних службовців з досвідом професійної діяльності до 10 років (дані відмінності не є статистично значущими за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості) та понад 10 років (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). переважає низький рівень соціально-психологічних компетенцій. Для більшості

опитаних державних службовців притаманними є наступні соціально-перцептивні характеристики суб'єкта ускладненого спілкування: невміння співвідносити дії і вчинки з якостями особистості, невміння поставити себе на місце іншої людини, невміння продемонструвати розуміння особливостей співрозмовника, прагнення відносити співрозмовника до конкретного типу, звичка судити співрозмовника за його зовнішністю, бажання оцінювати співрозмовника на основі уявлень, які склались в його оточенні тощо.

У таблиці 4 представлено результати діагностики акмеологічних інваріантів професіоналізму особистості у професійному спілкуванні як структурного компоненту перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців.

Таблиця 4

Особливості акмеологічних інваріантів професіоналізму особистості у професійному спілкуванні як структурного компоненту перцептивно-аналітичного функціонального аспекту культури професійного спілкування державних службовців з різним досвідом професійної діяльності

Акмеологічні інваріанти професіоналізму особистості у професійному спілкуванні	Рівні	Респонденти					
		1 група		2 група		3 група	
		к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Чуйність	високий	71	24,8	35	10,9	28	9,0
	середній	162	56,4	129	40,3	110	35,5
	низький	54	18,8	156	48,8	172	55,5
Доброзичливість	високий	128	43,6	101	31,6	85	27,4
	середній	93	32,4	122	38,1	98	31,6
	низький	66	24,0	97	30,3	127	41,0
Ворожість	високий	32	11,1	80	24,9	97	31,3
	середній	66	23,0	156	48,8	170	54,8
	низький	189	65,9	84	26,3	43	13,9
Цинізм	високий	65	22,6	75	23,4	72	23,2
	середній	119	41,5	149	46,6	184	59,4
	низький	103	35,9	96	30,0	54	17,4
Агресивність	високий	5	1,7	26	8,2	103	33,2
	середній	123	42,9	123	38,4	134	43,2
	низький	159	55,4	171	53,4	73	23,6

Аналіз результатів, представлених у таблиці 4, засвідчує наступне. У переважної більшості впершеприйнятих на державну службу чиновників зафіксовано перевагу середнього рівня чуйності (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості). Але вже у державних службовців, які мають досвід державної служби до 10 років та понад 10 років, відзначається низький рівень розвитку чуйності (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості).

Ідентичні тенденції характеризують динаміку такої властивості, як доброзичливість. Якщо на початку професійної діяльності у переважної більшості державних службовців вона знаходиться на високому рівні розвитку (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості), то у державних службовців з досвідом професійної діяльності до 10 років домінуючий рівень доброзичливості знижується до середнього (дані відмінності не є статистично значущими за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості), а у державних службовців з досвідом професійної діяльності понад 10 років взагалі знаходиться на низькому рівні (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості).

Якщо чуйність та доброзичливість державних службовців знижуються впродовж професійної діяльності, то ворожість та агресивність мають протилежний рух до зростання. Так, у впершеприйнятих на державну службу чиновників та їх колег з досвідом професійної діяльності до 10 років домінує низький рівень агресивності (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості), а у державних службовців з досвідом професійної діяльності понад 10 років агресивність знаходиться вже на середньому рівні (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,05 рівні значущості).

Динаміка розвитку ворожості є ще інтенсивнішою. Якщо у державних службовців на початку кар'єри домінує низький рівень ворожості (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні

значущості), то вже у державних службовців з досвідом професійної діяльності до 10 років, а також у державних службовців, які мають стаж понад 10 років, показники даної характеристики знаходяться на середньому рівні (статистичні відмінності зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості).

При відносно сталих показниках рівнів цинізму в усіх групах державних службовців з різним професійним досвідом (статистичні відмінності домінування середнього рівня зафіксовано за χ^2 -критерієм на 0,01 рівні значущості) помітним є його поступове зростання в межах високого та середнього рівнів від початку професійної діяльності державних службовців до наступних етапів їх професіогенезу.

Висновки. Психологічна готовність як структурний компонент перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців має наступні особливості: 1) динаміка показників орієнтації державних службовців на адекватне сприймання і розуміння партнера має негативну кореляцію з досвідом державної служби; 2) домінуючий середній рівень орієнтації на прийняття партнера залишається у державних службовців незмінним впродовж усієї професійної діяльності.

Психологічна підготовленість як структурний компонент перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців має наступні особливості: 1) динаміка показників точності сприймання та розуміння міміки співрозмовника як невербального засобу спілкування, а також встановлення зв'язку між вербальною та невербальною поведінкою (мімікою) людини має позитивну кореляцію з досвідом професійної діяльності державних службовців; 2) динаміка показників точності сприймання та розуміння емоційних та інтелектуально-вольових станів, стосунків співрозмовників на основі такого невербального засобу спілкування, як пози та жести, а також соціально-перцептивних компетенцій суб'єкта спілкування має негативну кореляцію з досвідом професійної

діяльності державних службовців; 3) показники розуміння станів людини через встановлення зв'язків між психологічним змістом різних елементів її невербальної поведінки (позами та мімікою), а також регулювання стосунків між людьми в емоційно-негативну сторону та в емоційно-позитивну сторону через використання у спілкуванні форм невербальної поведінки у державних службовців залишаються незмінними впродовж усієї професійної діяльності.

Акмеологічні інваріанти професіоналізму особистості у професійному спілкуванні як структурний компонент перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування державних службовців має наступні особливості: 1) показники ворожості та агресивності мають позитивну кореляцію з досвідом професійної діяльності державних службовців; 2) показники чуйності та доброзичливості мають негативну кореляцію з досвідом професійної діяльності державних службовців; 3) показники цинізму залишаються незмінними у державних службовців впродовж усієї професійної діяльності.

Перспективи наших подальших досліджень ми вбачаємо в розробці програм з оптимізації структурних компонентів перцептивно-аналітичного аспекту культури професійного спілкування у державних службовців з різним досвідом державної служби.

Література

1. Батаршев, А.В. Диагностика способности к общению [Текст] / А.В. Батаршев. – СПб.: Питер, 2006. – 176 с: ил. – (Серия «Практическая психология»).

2. Лабунская, В.А. Невербальное поведение (социально-перцептивный подход) [Текст] / В.А. Лабунская. – Ростов н/Д.: Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 135 с.

3. Психология затруднённого общения: Теория. Методы. Диагностика. Коррекция [Текст] / В.А. Лабунская, Ю.А. Менжерицкая, Е.Д. Бреус. – М.: Издат. центр Академия, 2001. – 288 с.

4. Фетискин, Н.П., Козлов, В.В., Мануйлов, Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп [Текст] / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. – 490 с.

References

1. Batarshev, A.V. Diagnostika sposobnosti k obscheniyu [Tekst] / A.V. Batarshev. – SPb.: Piter, 2006. – 176 s: il. – (Seriya «Prakticheskaya psihologiya»).

2. Labunskaya, V.A. Neverbalnoe povedenie (sotsialno-pertseptivnyiy podhod) [Tekst] / V.A. Labunskaya. – Rostov n/D.: Izd-vo Rostovskogo un-ta, 1986. – 135 s.

3. Psihologiya zatrudnyonnogo obscheniya: Teoriya. Metodyi. Diagnostika. Korrektsiya [Tekst] / V.A. Labunskaya, Yu.A. Menzheritskaya, E.D. Breus. – M.: Izdat. tsentr Akademiya, 2001. – 288 s.

4. Fetiskin, N.P., Kozlov, V.V., Manuylov, G.M. Sotsialno-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyih grupp [Tekst] / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manuylov. – M., Izd-vo Instituta Psihoterapii. 2002. – 490 с.

Відомості про автора:

Улунова Ганна Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна, uluanna.ua@gmail.com

Information about the author:

Ulunova Anna – Candidate of Psychological Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of Psychology Sumy State Pedagogical A.S. Makarenko University, Sumy, Ukraine, uluanna.ua@gmail.com